

УДК 177.7:004.7:329.17:329.18:329.26(477)

Р. Пасічний

Національний університет “Львівська політехніка”

ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА ПРАВораДИКАЛЬНИХ РУХІВ УКРАЇНИ

© Пасічний Р., 2010

Розглядаються основи ідеології та рівень толерантності праворадикальних рухів та організацій України. Вивчаються Інтернет-ресурси цих рухів та організацій як засіб впливу на масову свідомість. Виділено “групи несприйняття”, щодо яких вчиняються нетолерантні дії чи ксенофобські акції активістами цих організацій. Досліджуються причини участі в нетолерантних діях чи висловлюваннях. Робиться висновок, що гармонійна злагода громадян в Україні має забезпечуватися на основі правового захисту.

Ключові слова: нетолерантність, праворадикальні рухи й організації, моби, фанати, Інтернет-простір, націоналізм, націонал-соціалізм, екстремізм, скінхеда.

Roman Pasichnyy

TOLERANCE: INTERNET SOURCES OF RIGHT RADICAL MOTIONS OF UKRAINE

In the article examined bases of ideology and level of tolerance of right radical motions and organizations of Ukraine. The Internet resources of these motions and organizations are studied, as a mean of influence on mass consciousness. The “groups of unperception”, in relation to which intolerant actions are accomplished or ксенофобські actions are accomplished by the activists of these organizations, are distinguished. Reasons of participating are investigated in intolerant actions or utterances. Drawn conclusion that the harmonious consent of citizens in Ukraine must be provided on the basis of legal defense.

Keywords: tolerance, pravoradikal'ni motions and organizations, internet, nationalism, nacional-socializm, extremism, skinhead.

Світові глобалізаційні процеси, які супроводжуються, з одного боку, зростанням міграційних процесів, поліетнізацією національних спільнот, фрагментованістю їхнього культурного простору, а з іншого, – активізацією ультраправих рухів на національному та міжнаціональному рівнях, як захист від руйнівних інтеграційних процесів світу, актуалізують проблему толерантності у сучасному світі й в Україні зокрема. Проте, крім загальносвітових процесів, кожне суспільство стикається із власними труднощами, зумовленими динамікою внутрішніх суспільних процесів установа високі рівня толерантності у власній країні.

Українська держава та суспільство мають значні досягнення в галузі міжетнічної та релігійної толерантності під час побудови в Україні мирного поліетнічного суспільства, в якому поважаються права представників усіх етнічних та релігійних груп. В Україні ухвалено низку законів, які сприяють захисту прав національних меншин та народів. Держава гарантує збереження, захист і вільний розвиток мов національних меншин України, сприяє розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності корінних народів і національних меншин, гарантує їм здобуття

освіти рідною мовою, вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства. Водночас окремі політики, політичні партії, рухи експлуатують теми толерантності та багатонаціонального українського суспільства, що робить їх заполітизованими й дає можливість здійснювати різноманітні політичні маніпуляції, зокрема під час передвиборчої агітації.

Мета роботи – визначити рівень толерантності праворадикальних рухів та організацій, окреслити об'єкт дослідження – власне самі праворадикальні рухи та організації та предмет: їхні інтернет-ресурси, як прогресивний засіб розповсюдження масової інформації.

Проблему толерантності в Україні розглядали такі дослідники: М. Бабій, О. Вітринська, В. Жадько, В. Калюжний, В. Любчук, В. Новік, Г. Сергієнко та ін.

Новизна нашої роботи полягає у дослідженні проблеми толерантності через призму організацій та рухів праворадикального спрямування.

З метою вивчення правих ідей в Інтернет-просторі, були вибрані 30 найпопулярніших сайтів, які видає пошукова система Google на запит “праворадикальна організація” та автори яких заявляють про свою близькість до правих ідей.

Серед сайтів, які піддавалися аналізу, усього вісім виявилися сайтами організацій (організована група людей зі спільною ідеологією та метою, яка є юридично зареєстрована або легалізована згідно з законом України). Решта сайтів належали різноманітним незареєстрованим, а отже, і нелегальним угрупованням та рухам.

Расизм та ксенофобія в Інтернет-просторі найчастіше використовують легко надавану анонімність. Автори вважають себе неловимими, анонімними і тому безкарними. Чим радикальніші ідеї висловлюють автори сайту, тим менша ймовірність, що вони представляють зареєстровану організацію. На усіх сайтах, де висловлювалися ідеї расизму та ксенофобії, автори і лідери воліли залишатися анонімними. Деякі сайти містили контакти (УНТП, Патріот України) у вигляді електронних поштових скриньок або номерів мобільних телефонів, але імена і прізвища вони залишити побоювалися, також не вказувались і адреси осередків. Учасники таких організацій мотивують це закликами до конспірації, побоюваннями стеження та контролю з боку влади (МВС, СБУ), що надає їхній діяльності гостроти, привабливості, навіть певного романтизму для протестно налаштованої молоді.

Юридично зареєстровані та легалізовані організації та ті організації, що претендують на участь в політичному житті, не містили на своїх Інтернет-сторінках висловлювань расистського та ксенофобського характеру.

Незважаючи на те, що аналізувалися сторінки українських праворадикальних організацій, частина сайтів містить матеріали російською мовою або взагалі є російськомовними. Це пов'язано з тим, що автори сайту підтримують ідею панслав'янізму, а у багатьох випадках прослідковуються їхні зв'язки з російськими фашистами та нацистами.

Для більшості ж сайтів націоналістичного спрямування російська мова є неформально табузованою – особливо в ситуації існуючого сьогодні суперництва російської та української мов, хоча правило писати виключно українською мовою є відсутнє. Багато користувачів спілкується виключно російською мовою, для них навіть з'явилося визначення – російськомовний український націоналіст (особа, що спілкується російською мовою, але сповідує ідеологію українського націоналізму).

Більшість сайтів організацій не пропонують жодних програм, а тільки містять заклики та пропагандистські матеріали. Пропонують власні програми, а також надають до загального огляду Статут та програмові документи тільки сайти юридично зареєстрованих організацій. Пріоритетними положеннями, судячи з програмових засад, для цих націоналістичних організацій є: “розвиток української нації”, “розвиток консолідуючої ролі церкви в суспільстві”, “визнання Голодомору”, “обов'язкова вимога до державних службовців, які повинні бути носіями національної ідеї”, “розвиток

української мови” – їх можна охарактеризувати як державницькі; на них є зовсім відсутні расистські і ксенофобські заклики (це УНА-УНСО, Бандерівець, Конгрес українських націоналістів, Молодіжний націоналістичний конгрес).

Сайти, автори яких бажають залишитись невідомими, але які все ж подали програмні статті, закликають владу до жорсткіших дій (квота українців у владі, відновлення національності у паспорті, припинення міграції), хоча відверто расистських закликів не містять.

Об’єкт нетолерантності на цих сайтах визначається їх ідеологічною складовою. Легальні організації декларують демократичний націоналізм, відмежовуються від нацистів, расистів та ксенофобів, декларуючи у програмних статтях, що їхньою позицією є надання національним меншостям тих самих прав, що й українцям (УНА-УНСО, КУН, МНК). До того ж потенційного і ймовірного ворога вбачають у Росії Медведєва/Путіна, як прообраз імперії, водночас лояльно ставлячись до російського народу. Об’єктами неприйняття є комуністи, їхні вожді Ленін, Сталін та ін., а також усі, хто підтримує комуністичну ідеологію.

Організації та рухи, що сповідують інтегральний націоналізм, росіян розглядають без “відриву” від вождів і покладають на них відповідальність за Голодомор, знищення української культури, протистояння відродженню української нації, державності, перекручування історії.

Для тієї частини сайтів, що представляють настільки радикальні націоналістичні ідеї, що межують з шовінізмом, об’єктом неприйняття найчастіше слугують мігранти та євреї (конкуренція з українцями на їхній землі, непряме відношення до Голодомору, ігнорування інтересів українців, паразитизм, захоплення ресурсів, несхожі традиції, вірування релігія, звичаї). Терміном “мігрант” на цих сайтах узагальнюють усіх, хто не підходить під традиційний образ українця, має неслов’янську зовнішність. За кількістю викладених матеріалів, опублікованих проти цієї групи, можна визначити, що саме на них автори покладають відповідальність за нестачу робочих місць, торгівлю наркотиками, людьми, сміття на вулицях, криміногенну ситуацію та будь-які інші негаразди.

Для сайтів найбільш радикальної спрямованості – націонал-соціалістичної, також характерно покладати відповідальність за усі негаразди на представників іншої раси та національності. Їх розглядають не тільки як пряму загрозу (займання життєвого простору), але й як опосередковану (змішані шлюби, “псування генофонду”). На думку авторів матеріалів, шлюб з представником іншої раси – зрада. Згідно з засадами націонал-соціалістичної ідеології виділяють ще дві групи неприйняття – олігархи (представники великого бізнесу, які обкрадають народ) та гомосексуалісти (ненормальні, хворі люди, яких необхідно ізолювати).

Роз’яснення усіх ідеологічних засад найчастіше містяться в матеріалах різної форми – книгах, статтях, новинах. Більш ніж у половині випадків сайти містили у тому чи іншому вигляді бібліотеки. Зміст бібліотек доволі різноманітний: художня література та поезія, філософські твори, роботи теоретиків націоналізму або фашизму (залежно від спрямування сайту), історія, релігія (достатньо поширене слов’янське язичництво), публіцистика.

Новини на сайтах групуються здебільшого за тим самим принципом. Найпоширенішими є теми: взаємовідносини Україна-Росія, опір системі, трактування історичних подій, правий рух в Україні і світі, праві акції, небезпеки міграції, висміювання олігархів, гомосексуалістів, національних меншин. Трактуючи ті чи інші події, автори часто вдаються до різноманітних маніпуляцій з даними, перекручуючи їх відповідно до власної ідеології чи роблячи неправильні висновки з поданого матеріалу. Новини отримують необхідне “забарвлення” та подаються в такий спосіб, щоб слугувати підтвердженням ідеології сайту. Окремим пропагандистським напрямком роботи сайтів (націонал-соціалістичної спрямованості) є розміщення зображень, плакатів та стікерів (наклейок, трафаретів). Найчастіше пропаганда розроблена самими авторами сайтів (здебільшого низької якості) або на основі закордонних плакатів подібних, а інколи навіть конкуруючих організацій.

Частина сайтів містить аудіо- та відеоматеріали або посилання на них на загальнодоступних медіаресурсах. Медіаресурси умовно можна розділити на дві групи – це етно- або національно орієнтовані та ксенофобські чи расистські. Етноматеріали – записи етнорокгруп, народні пісні,

відеозаписи концертів. Расистські – сцени побиття “іногородців”, зіткнень футбольних фанів з міліцією, фрагменти документальних фільмів (“Діяння сіоністів”, “Вічний жид” та ін.) трапляються рідше і знаходяться не прямо на сайті, а у вигляді посилання на інший ресурс або файлообмінник. Як зазначалось вище, сайти зареєстрованих організацій такої інформації не містять.

Націоналістичні та націонал-соціалістичні сайти не існують як окремі спільки в українському Інтернеті. Існує низка великих порталів, які виконують роль посередників між цими флангами правого руху в Україні. Такі сайти “РІД”, “Реактор” і “Народний оглядач” обмінюються банерами як з сайтами націоналістів, так і з націонал-соціалістами та різноманітними неофіційними угрупованнями. Відповідно створюється можливість знайти спільні інтереси, точки зіткнення, спілкуючись на форумах.

Враховуючи, що усі праві організації, використовують у своїй пропаганді символіку УПА, дивізії “Галичина”, використовують національну символіку, для невідомого читача відсутня можливість (за зовнішніми ознаками та атрибутикою) чітко відрізнити націоналістичні сайти від націонал-соціалістичних, нацистських тощо. Це можливо зробити тільки після уважного аналізу програмних статей, закликів та коментарів до новин, які подаються.

Коло партій, організацій, груп, які у своїй ідеології, акціях, програмах, закликах дотримуються расистської або ксенофобської риторики фактично неможливо, внаслідок динамічної зміни віртуального простору. Інтернет-сторінка може бути змінена, переміщена або й взагалі видалена. Але на основі існуючих Інтернет-сторінок можна визначити основні напрямки реалізації цих соціальних настроїв.

Найбільш екстремістсько та радикально налаштованими суб’єктами ксенофобії і расизму в Україні є найменш організовані – моби (невеликі, нестійкі групи молодих хлопців, де найстаршим не більше 20 років), в окремому районі, школі, училищі, і є найнебезпечнішим і кримінальним крилом нетолерантно налаштованих. Високий рівень юнацької агресивності, відсутність соціальних зобов’язань, родини, готовність ризикнути, авантюризм, бажання брати участь у протестній діяльності, чіткий поділ “свій – чужий” в поєднанні з переконаннями, що люди з іншим кольором шкіри – вороги, призводить до нападів, побиття і образи іноземних громадян, а також громадян України неслов’янської зовнішності.

Ці ланки є слабко організованими і некерованими. Члени таких угруповань не бажають постійно брати участь у якійсь регулярній, формальній, партійній, організаційній діяльності, хоча вони в стані довгий час підтримувати контакт один з одним, залучати до ксенофобської діяльності інших людей, вести її обговорення, планувати акції та швидко мобілізуватися для дій (за допомогою мобільного зв’язку або Інтернету). Тобто це є радше незалежні осередки, аніж організація з чіткою ієрархією, керівництвом та ідеологією. Хоча спроби об’єднати їх існують. Деякі угруповання скінхедів містять посилання на дружні сайти з Росії, рідше Польщі. Спроби до об’єднання здійснюються під прапором панслав’янізму.

Відсутність мовного бар’єру дає змогу здійснювати експорт ультраправої ідеології з Росії. Загальна ідеологія, що ними розділяється, ґрунтується на думці про перевагу “білої раси” над іншими та побоювання небезпеки, що їй загрожує, у вигляді “змішаних шлюбів”, “засилля іммігрантів”, “сврейських змов”.

Варто зазначити, що саме звеличення “білої раси” багато у чому і стає каменем спотикання у відносинах між наці-скінами та націоналістами. Вважаючи, що “Україна – понад усе”, останні посідають набагато толерантніші та поміркованіші позиції з багатьох питань, а також не схвалюють радикальних дій скінівських мобів.

Серед мотивів, за якими молодь утягується у вуличну – нетолерантну діяльність, можна виділити такі чинники:

Мода. Цьому в чималому ступені сприяє ореол таємничості, невловимості, небезпеки, сили, безкарності, що створюють навколо цього явища деякі матеріали в ЗМІ. Прагнення відповідати якомусь модному образу інколи висловлюється в перевазі одягу та взуття певних торговельних марок і є лише способом виділитися з юрби. Деякі поступово втягуються в екстремістську активність і піддаються ідеологічній обробці “старших товаришів”.

Бажання належати до групи. Стаючи скіном, виголюючи голову, беручи участь у тусовці, акціях, Інтернет-обговореннях, можна відчутися себе частиною чогось більшого, відчутися за своїми плечима силу та розум товаришів, які підтримають тебе у важку хвилину.

Реакція (помста, образа). Учасниками мобів можуть стати через особисту образу, бажання помститися, особисті невдачі. Ставши жертвою злочину, скоєного злочинцем неслов'янської зовнішності, особа мітить тавром “злочинець-нелегал” відразу цілі національні групи та шукає способи завдати удару у відповідь.

Ідеологічні переконання. Захоплення історією, спроба осмислити своє існування, країни, нації, помножене на доступність величезної кількості матеріалів (здебільшого суперечливих) та першоджерел класиків з питань нацизму, фашизму, формує світогляд людини. Натхненні доступними для розуміння фальсифікаціями типу “Протокол сіонських мудреців”, роботами Клімова, Гітлера, спекулятивними відеофільмами (“Вічний жид”, “Тріумф волі”), заглиблюються у вивчення цієї тематики. Згодом частина з них починає пошук однодумців, співрозмовників, формуючи цілі ідеологічні співтовариства в Живих Журналах (ЖЖ) та на форумах в Інтернеті. Уявлювана ними соціальна значущість їхніх дій дає змогу багатьом з них впоратися з підлітковою кризою та проблемою самоусвідомлення. Людина отримує “смысл життя” – охорона білих України (Європи, світу) від “темношкірих, єврейських та інших загарбників”.

Ситуація. Частина акцій, здійснених радикальними мобами, має спонтанний характер. Компанія молодих людей вирішує почати “щось” – дії порятунку світу від “чужих”. Не маючи кінцевої мети, вони можуть побити іноземця або обмалювати свастиками єврейський цвинтар. Часто це відбувається у стані алкогольного сп'яніння. Вони не можуть пояснити свої мотиви та посилаються на те, що “всі робили – і я робив” або “не пам'ятаю, я був п'яний”. Тобто такі дії є радше п'яним хуліганством, аніж ксенофобією.

Варто відзначити, що частина людей, яка бере активну участь у різних Інтернет-обговореннях, ніколи не вдається до будь-яких інших видів активності, однак для тих, хто готовий діяти, та для тих, які діють, цей простір надає прекрасний ресурс для пошуку однодумців, досягнення консенсусу, передачі інформації і розміщення звітів про результати своєї діяльності, одержання коментарів про неї, пошук нових однодумців тощо.

Наше суспільство, якщо воно претендує на перспективне майбутнє, не уявляється без домінування принципів толерантності. Її основоположна сутність має виходити з того, що держава, незалежно від будь-яких зовнішніх і внутрішніх чинників, є найбільш зацікавленою у впровадженні принципу толерантності серед своїх громадян, водночас гарантуючи їм рівність перед законом, незалежно від їхнього походження, расової та національної належності, мови, політичних поглядів та релігійних переконань. На основі правового захисту в Україні має забезпечуватися гармонійна злагода громадян, представників усіх національностей та віросповідань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Євдокимова Т. В. Релігія і політика в період глобалізації // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії / Ред. В. Г. Воронкова. – Запоріжжя, 2004. – Вип. 16. – С. 76–82.
2. Зарівна О. Глобалізаційні виклики епохи: потреба в толерантності // Вища освіта України. – 2007. – № 4. – С. 84–87.
3. Конгрес Українських Націоналістів: Головна сторінка [Електронний ресурс] // Конгрес Українських Націоналістів. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.cun.org.ua/ukr>.
4. Локосов В. В. Влияет ли религиозность на политическую консолидацию общества? // СОЦИС (Социологические исследования). – 2006. – № 11. – С. 82–88.
5. Мережеве видання “Рід”: Головна сторінка [Електронний ресурс] // МВ “Рід”. – Режим доступу до ресурсу: <http://rid.org.ua>.
6. Народний оглядач: Щоденна газета неофіційної інформації, настроїв і громадської думки [Електронний ресурс] // Народний оглядач. – Режим доступу до ресурсу: <http://sd.org.ua/>.
7. Націоналістичний портал: Головна сторінка [Електронний ресурс] // Націоналістичний портал. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrnationalism.org.ua>.
8. Патріот України: Український

націонал-соціалізм [Електронний ресурс] // ВГО "Патріот України". – Режим доступу до ресурсу: <http://patriotukr.org.ua>. 9. Реактор: Український автономний спротив [Електронний ресурс] // Реактор. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reactor.org.ua>. 10. Соціал-націоналістична Асамблея: Головна сторінка [Електронний ресурс] // Соціал-націоналістична Асамблея. – Режим доступу до ресурсу: <http://sna.in.ua>. 11. Українська Націонал-Трудова партія: Головна сторінка [Електронний ресурс] // Українська Націонал-Трудова партія. – Режим доступу до ресурсу: <http://untp.org.ua>. 12. Українська Національна Асамблея (УНА-УНСО): Офіційна сторінка [Електронний ресурс] // Українська Національна Асамблея (УНА-УНСО). – Режим доступу до ресурсу: <http://una-unso.in.ua>

УДК 327 (73+477)

О. Сивак, П. Черник

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

НОВІТНІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ

© Сивак О., Черник П., 2010

Проаналізовано українсько-американські взаємини сучасної доби. Виокремлено проблемні питання у відносинах двох держав і запропоновано шляхи їхнього вирішення. Значну увагу приділено важливості впливу США на зміцнення геополітичного становища України. Наголошено на стратегічному характері теперішніх українсько-американських відносин.

Ключові слова: геополітичне становище, двосторонні відносини, стратегічний характер, міжнародні відносини, національні інтереси.

Petro Chernyk, Olexandr Syvak

CURRENT UKRAINIAN-AMERICAN RELATIONS

Ukrainian-american relations of nowadays are analyzed in the article. Problematic issues in the relations of two countries are singled out and ways of solving them are offered. Considerable attention is paid to the importance of the influence of the USA on Ukraine's geopolitical strengthening. Strategical character of current ukrainian-american relations is emphasized.

Keywords: geopolitical situations, bilateral relations, strategical character, international relations, national interests.

Постановка та актуальність проблеми. Сьогодні одним із ключових питань для України є зміцнення її геополітичного становища (далі – ГПП) не тільки в регіоні, а й у світі загалом. Слід констатувати, що значення впливу США на ГПП України важко переоцінити. Можна стверджувати, що США є країною, інтереси якої визначають як глобальне, так і регіональне ГПП України. Сьогодні США за економічним і військовим потенціалом є наддержавою світового масштабу, яка знаходиться на найвищому рівні ієрархії міжнародної системи. Крім того, США і досі є домінуючою силою в Європі, і, напевне, будуть нею залишатися. Послаблення впливу США у регіоні